

Darja
Radović
Mahečić

samostalna istraživačica
independent researcher

Zagreb, Hrvatska

darja.mahecic@gmail.com

 orcid.org/0000-0003-1037-5263

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

UDK / UDC:
728.3(497.5 Zagreb)"192"

DOI:
10.17685/Peristil.65.19

Primljeno / Received:
5. 7. 2022.

Prihvaćeno / Accepted:
25. 11. 2022.

Šalata u Zagrebu — vrtno stanovanje tranzicijskih 1920-ih

Šalata Neighborhood in Zagreb

— Garden Housing in the Transitional 1920s

APSTRAKT

Šalata je primjer četvrti obiteljskih kuća koju karakterizira tranzicija iz 19-stoljetne arhitektonske tradicije i one s prijelaza stoljeća u modernizam 1930-ih. Četiri ključne parcelacije oko 1927. transformirale su strmi ruralni prostor u susjedstvu dominantnih klinika Medicinskog fakulteta, u četvrt građanskog stanovanja s čimbenicima kvalitete postignutih regulacijom i planiranjem infrastrukture, prometa i zelenila nadomak središta grada.

KLJUČNE RIJEČI

Zagreb, urbanistički razvoj, stambena četvrt, vrtno stanovanje, četvrt Šalata, obiteljske kuće 1920-ih

ABSTRACT

Šalata in Zagreb is an example of a family-house neighborhood marked by the transition from the 19th-century architectural tradition to the turn-of-the-century modernism of the 1930s. Around 1927, four important subdivisions changed a hilly rural terrain near the prominent clinics of the Faculty of Medicine into a district of civic housing with quality factors accomplished via control and design of infrastructure, transportation, and vegetation close to the city center.

KEYWORDS

Zagreb, urban development, residential district, garden estates, Šalata neighborhood, 1920s family housing

Zagrebačka Šalata primjer je stambene četvrti obiteljskih kuća u zelenilu podignute većinom 1920-ih godina, kada se sjeverni gradski obronci reguliraju mnogo intenzivnije nego u ranijem razdoblju. Vrijeme je to koje karakterizira tranzicija iz devetnaestostoljetne arhitektonske tradicije i one s prijelaza stoljeća u modernizam 1930-ih. Gušće građene negoli u ranijim desetljećima, samostojeće i dvojne kuće Šalate zadržale su elemente ljetnikovačkih predjela karakterističnih za brežuljkasti gradski sjever, a istodobno mnogima približile prednosti života u vlastitoj kući ili modernom stanu.

Šalata je do 1920-ih godina bila strmi ruralni prostor pokriven vinogradima, ali s kojeg svaki pogled pada na najvažnije gradske orijentire – katedralu i Gornji grad. Dominantni dio Šalate čini visoravan koja je u planiranju grada Zagreba od početka 20. stoljeća bila rezervirana za kompleks Zemaljske bolnice s Medicinskim fakultetom. Prve građevine, Prijamnu zgradu i Patološko-anatomski institut, podigao je arhitekt Ignjat Fischer 1911./1913.¹ i one će sklopu klinika koje će se dograđivati, kao i cijelom brijegu, odrediti karakter (sl.1).

Stambena četvrt na Šalati, smještena zapadno od klinika (te istočno i visinski iznad ulica Ribnjak i Medveščak), nastala je kao dio razvojnih planova i regulacija južnih obronaka Medvednice nakon Prvog svjetskog rata i kao dio strategije gradske uprave za rješavanje stambene krize. U svega nekoliko godina Šalata će postati vrtno predgrađe nadomak središtu grada – četvrt građanskog stanovanja s dovoljno „zraka, svjetla i zelenila” te zavojitim ulicama” koje se obilježjima približilo statusu kakav su tradicionalno uživali ekskluzivni gradski predjeli poput Pantovčaka i Tuškanka.

Uvod u stambeni boom međuratnog razdoblja

Međuratne su godine bile oblikovane posljedicama Prvog svjetskog rata, a jedna od njih bila je stambena kriza. Unatoč široj urbanističkoj i arhitektonskoj potrazi za novim načinima organizacije života koja je prevladavala 1920-ih godina, prioritetan zadatak svake komunalne vlasti bila je stanogradnja, a sve rasprave o nestašici stanova i problemima gradova završavale su preporukom da samo gradnja novih stanova može smanjiti krizu.² Unatoč turbulencijama financijskih tržišta, između dva svjetska rata podignut je velik broj stanova, a više ljudi nego ikada ranije došlo je u posjed vlastite kuće ili stana.³ I stambena izgradnja Zagreba u međuratnom razdoblju (kada

se grad između 1910. i 1931. više nego udvostručio skočivši sa 79 000 na 185 000 stanovnika),⁴ bila je dinamična u urbanističkom, arhitektonskom i organizacijskom smislu. U najranijim diskusijama o stambenim problemima Zagreba nakon Prvog svjetskog rata, kada krizu isključivo rješava gradska vlast (uključujući Gradski građevni ured i Gradsku štedionicu), dominirale su teme stambene tipologije, nedostatka zemljišta za gradnju, te iznalaženje financijske konstrukcije poduprte stanogradnje.⁵

Rješenje za svladavanje stambene krize bila je gradnja višestambenih zgrada na zemljištima u gradskom posjedu koja već imaju infrastrukturu, a po mogućnosti su i u blizini tramvaja. Na taj su način početkom 1920-ih na onodobnoj jugoistočnoj i jugozapadnoj gradskoj periferiji prvo podignute kolonije gradskih kuća s malim stanovima (u Meršičevoj i Klaićevoj ulici te na Kanalu). Dilema urbanizacije: birati blokove višestambenih zgrada (*Hof*) ili naselja malih kuća na periferiji (*Siedlung*), ublažena je doskora nijansiranjem stambene tipologije, o kojoj 1919. govori i profesor Edo Schön, predstavljajući mogućnosti dvojnih kuća, kuća u nizu, te razmještaj novih stambenih četvrti s javnim zgradama i sadržajima po različitim dijelovima grada, iz estetskih i socijalnih razloga. Schön istovremeno poziva na opću racionalizaciju, jer „reformirati treba gradjevni red, uspostaviti ekonomičnije dimenzije zgrada, štediti u izboru materijala”, a novi uvjeti stvaraju i nove mogućnosti u urbanizmu i arhitekturi.⁶ Velika prepreka uključivanju privatne građevinske inicijative u rješavanje poslijeratne stambene krize bila je što „između Rudolfove vojarne na zapadu grada i Petrove crkve na istoku” nije bilo zemljišta za gradnju. Vlasnici praznih zemljišta („grofovi, seljaci, tvrtke, banke...”) nisu ih željeli prodavati niti na njima graditi već samo spekulirati, svjedočio je Amadeo Carnelutti iz poznate zagrebačke građevinske tvrtke, smatrajući da rješenje „krize gradilišta” leži isključivo u parcelacijama zemljišta koja su bliže centru grada: „(...) jer nikome nije odgovaralo da zemljišta u središtu ostaju prazna, a da se gradi na periferiji”.⁷

Da su sjeverni gradski obronci najvrjednija rezidencijalna zemljišta koja Zagreb ima, osvijetšteno je već kod urbanističkog planiranja krajem 19. stoljeća.⁸ O posebnom tretmanu govore „Polakšice” izrađene za reguliranje izgradnje na Josipovcu (Nazorovoj ulici) 1888. godine, koje su zadale gradnju ljetnikovaca i vila na Tuškancu, u

Hercegovačkoj i Bosanskoj ulici.⁹ O sve intenzivnijoj izgradnji na sjeveru govori i „Propisnik za izgradnju ljetnikovačkog predjela grada Zagreba” iz 1911. godine, kojim se određuju međudnosi kuća te sve važnije tehničke karakteristike za rezidencijalne četvrti na brežuljcima.¹⁰ Kao efekt ove regulatorne orijentacije prema sjeveru, pojedine građevinske tvrtke specijaliziraju gradnju na obroncima: kupuju zemljišta, parceliraju ih i na njima grade tzv. „ljetnikovce za činovnike”.¹¹ Karakteristika „Propisnika” bila je povećana liberalizacija građevno-urbanističkih kriterija, što je značilo i da su se kod sastavljanja regulatornog plana precizirale samo važnije prometnice na rubovima naselja, a od sporednih samo one od eventualnog javnog interesa. Daljnja podjela unutar naselja bila je sastavni dio parcelacije zemljišta, koje su izvodile privatne tvrtke i podnosile ih na odobrenje Gradskom poglavarstvu.¹²

Izgledom i visinom predviđena su bila niska naselja s predvrtovima i zelenilom, jednokatnice ili prizemnice s mansardom. Za brežuljke je bio utvrđen otvoreni ili poluotvoreni način gradnje, tj. podizanje samostojećih i dvojnih kuća, a samo u izuzetnim slučajevima i povezivanje do tri zgrade u cjelinu. Najmanje dva takva „poteza triju kuća” podignuta su na Ribnjaku početkom 20. stoljeća, a dijelom jednog od njih je i vila slikara Marka Petroša (Ribnjak 46).¹³ Naime, i Regulatorna osnova za Ribnjak iz 1904. oslanjala se na „Polakšice” iz 1888. te je omogućila primjenu otvorenog i poluotvorenog načina gradnje sjevernog dijela Ribnjaka (u potezu od Zvonarničke do Degenove na zapadnoj, te od broja 30 do Vinkovićeve ulice na istočnoj strani).¹⁴ Unatoč svježem pogledu na krajolik u međuratnom razdoblju, prijeratne okvire reguliranja brežuljaka prepoznajemo i u realizaciji stambenih četvrti poput Šalate 1920-ih godina. Do 1923. građevinska je aktivnost u Zagrebu minimalna, ali će u slijedećih pet godina grad doživjeti ne samo snažan gospodarski razvoj, već organizirati i novu strategiju kako za rješavanje stambenog pitanja tako i za funkcionalnu podjelu gradskih područja. Istok je preuzeo težište razvoja grada, jug postao fokus regulatornih aktivnosti, a brežuljci se regulatorno pripremaju za nova zbivanja, a to je stambeno zbrinjavanje srednjih i viših slojeva društva.

Urbanizacija krajolika – ključne parcelacije Šalate
Zemaljskoj bolnici na Šalati pristupalo se od nastanka bilo prelomljenom Gospodarskom cestom

1
Medicinski
fakultet na Šalati,
Zagreb, 1930.

Faculty of
Medicine in Šalata,
Zagreb, 1930

(Fototeka Muzeja
grada Zagreba /
Photo collection
of the Zagreb
City Museum,
MGZ)

2
Slavko Kopač,
Motif sa Šalate,
1942., ulje na
platnu, 60 × 70
cm, Nacionalni
muzej moderne
umjetnosti,
Zagreb, foto:
Goran Vranić

Slavko Kopač,
*Motif from
Šalata*, 1942.,
oil on canvas,
60 × 70 cm,
National Museum
of Modern Art,
Zagreb, photo:
Goran Vranić

3

Dvorničiće
ulica i Vila Andrić
Jurja Denzlera,
Vinkoviće
ulica 5
(desno u prvom
planu), Zagreb,
oko 1930., foto:
Vladimir Horvat,
MGZ

Dvorničiće street
and Villa Andrić
by Juraj Denzler,
Vinkoviće
Street 5 (right in
the foreground),
Zagreb, c. 1930,
photo: Vladimir
Horvat, MGZ

4

Dvorničiće
ulica, Zagreb,
1929., MGZ

Dvorničiće,
Zagreb, 1929, MGZ

5

Vramčeva ulica
i Vila Ehrlich
Gjuro Ehrlich (u
sredini), Zagreb,
1930., MGZ

Vramčeva Street
with Villa Ehrlich
by Gjuro Ehrlich
(in the middle),
Zagreb, 1930, MGZ

sa zapada (današnja Weberova, pa Mesićeva ulica), bilo Vončininom ulicom s juga (koja je u tu svrhu i probijena na sjevernoj strani Vlaške 1905. godine)¹⁵. Između ovih važnih cesta, naznačena je na Nacrtu Zagreba iz 1911. i moguća trasa, koja od ugla Vlaške i Draškovićeve izravno vodi na Dekanat Medicinskog fakulteta tzv. Put za Švabin brijeg.¹⁶

U prvom poslijeratnom Nacrtu Zagreba iz 1923. (privremenoj regulatornoj osnovi), na gotovo neizgrađenoj Šalati ucrtano je predviđeno proširenje sklopa zdravstvenih klinika prema jugu, kako bi se ostvario skladan i funkcionalan klinički centar (koji će 1930./31. biti predmet vrlo publiciranog urbanističko-arhitektonskog natječaja na kojem će prvo mjesto osvojiti futuristički rad Ernesta Weissmanna, ali se neće realizirati)¹⁷. Najave stambenog naselja još nema, tek na mjestu ranijeg Puta za Švabin brijeg – Schlosserove stube u izgradnji, kao i začetak susjedne Novakove ulice.¹⁸

Godina 1927. bila je ključna za donošenje regulacija zahvaljujući kojima će sjeverne zagrebačke brežuljke u nekoliko godina prekriti relativno gusta naselja obiteljskih kuća. Strmi prostor Šalate na kojem će niknuti rezidencijalna četvrt omeđen je sa zapada Gregorijančevom (Grškovićevo), a s istočne strane Mesićevom ulicom, koje se na putu prema Mišićevu, na sjeveru spajaju u današnju Bijeničku cestu. Sa zapadne strane rezidencijalnu Šalatu dodatno rubi i snažna avenija Medveščaka, koja se nastavlja na Ulicu Ribnjak i za koju je ambicioznu regulaciju 1906. izradio Milan Lenuci,¹⁹ a počinje se brže graditi upravo 1920-ih godina. Definitivna istočna granica stambene četvrti jesu spomenuti paviljoni klinika, opasani karakterističnim zidanim ogradama, koje brijeg Šalate

prate od dna Vončinine i Voćarske do vrha Mesićeve ulice (gradila su ih braća Carnelutti) (sl. 2). Četiri ključne parcelacije nastale između 1927. i 1930., od obronaka Šalate učinit će regulatorno elaborirani prostor, koji će se kasnije dograđivati. Parcelacija i prodaja zemljišta Švabin brijeg (između Grškovićeve na zapadu te Vinkovićeve na jugu i istoku) jedna je od prvih i najkvalitetnijih. Riječ je o regulaciji kojom dominira strma Dvorničićeve ulica, koja se parcelira s obje svoje strane i koja je savijeno položena na taj brijeg. Dvorničićeve započinje nadomak komunikacijski važne ulice Ribnjak (u koju se poput lijevka na istom mjestu spuštaju i Vinkovićeve te Weberova), strmo se uspinje prema sjeveru do snažnog zavoja (od kojeg se dalje u smjeru sjevera odvaja novoosnovana Torbarova ulica), savija se i nastavlja penjati te završava kao slijepa ulica – *cul-de-sac* – s terasom-okretištem i pogledom na katedralu. Od ove terase prećacem javnih Dvorničićeve stuba (položenih u smjeru istok-zapad) izravno se, na elegantan i zaokružen način, spajaju početak i kraj Dvorničićeve ulice, najkraćom pješačkom vezom (sl. 3).

Parcelacijom zemljišta Švabin brijeg dobilo se 38 parcela s „frontom od najmanje 25 metara” za gradnju prizemnih i jednokatnih samostojećih kuća sa zelenilom u međuprostoru.²⁰ Po pristupačnoj cijeni, zemljišta su se nudila činovnicima i namještenicima Gradske općine, koja je na sebe preuzela uređenje cesta, provođenje vodovoda, kanalizacije, električne energije, a doprinosi od strane kupaca uplaćivali su se za „munjaru”, ured za osiguranje radnika, itd. Paket mjera ove, od općine potpomognute stanogradnje, za uvjet je imao: da se s gradnjom započne odmah (od travnja 1927.), da kuće budu završene najkasnije u roku od godine dana i da nepridržavanje rokova povlači za sobom novčane kazne.²¹ Rok za prijavu bio je šest mjeseci, nakon čega su se parcele nudile na slobodnom tržištu, tj. privatnicima za veću cijenu (sl. 4).

Južnije od Dvorničićeve, na zahtjev Zadruga za izgradnju malih stanova, izrađena je u isto vrijeme parcelacija Karvenja²² (kako se nazivao ovaj dio Šalate, a prema nekim dokumentima i Barléov i Široki brijeg)²³. Lokacija je bila zadana zemljištem Medicinskog fakulteta s istočne, a strmim zaleđem Ribnjaka sa zapadne strane. Riječ je o parcelaciji provedenoj po sličnom modelu kao Dvorničićeve; s obje strane zavojite Vramčeve ulice kao okosnice kompozicije sa 31 parcelom. Poprečnu izravnu pješačku komunikaciju vrha i dna

ulice omogućuju krakovi Ivekovićeve stuba, na sredini kojih je, u sjevernom dijelu uz Weberovu, smješten ponovno *cul-de-sac* – tzv. Osnovani šetališni trg (sl. 5).

Zahvaljujući ovim dvjema ambicioznijim parcelacijama, u središtu kojih su vijugave ulice – Vramčeva ulica V-oblika i Dvorničićeve – Torbarova, obrnutog Y-oblika – Šalata će postati ugodna četvrt obiteljskih vila, dvojnih i stambenih kuća, kakve se odmah počinju graditi u ranijem zelenom pojasu. Parcelacije su pratili strogi propisi ujednačene gradnje, a ukoliko je bila riječ o dvojnim kućama, one su svojom vanjštinom morale činiti jedinstvenu cjelinu. Neke od najkomfortnijih kuća datiranih u 1920-e godine na Šalati nalaze se upravo unutar ovih dviju prvih parcelacija.

Bitno jednostavnija bila je parcelacija za dvadesetak kuća između Mesićeve i Gajdekove, Gospodarski brijeg, sastavljena iz dvostrukog poteza parcela spojenih stražnjim dvorištima. Budući da je smještena na vrlo strmom terenu za gradnju tada je bila predviđena samo istočna strana Gajdekove, a ravna Mesićeve se zbog klinika na suprotnoj, mogla graditi samo na zapadnoj strani. Postojeće starije kuće uklopljene su u nove regulacije, poput seoske kuće s ganjkom u Mesićevoj 9 (jedne od najstarijih sačuvanih na Šalati). Ritam jednokatnih kockastih kuća s predvrtovima punim stabala, u Mesićevoj od boja 13 do 19, svjedoči o velikodušnim dimenzijama tih parcela, jer kuće 1920-ih na Šalati prije svega su pokazatelj poboljšanja životnog standarda (sl. 6).

„Nova zadružna parcelacija – Prebendarovac”, koja se 1930. sa sjeverne strane nadovezala na ranije parcelacije Švabinog i Gospodarskog brijega (kojom je objedinjen predio između Grškovićeve i Mesićeve sa Suhinovom ulicom kao granicom na sjeveru), pojačala je eksploatacijski model gušćom gradnjom na manjim parcelama. Zemljište je od Kaptola kupila Zadruga za izgradnju malih kuća i stanova, koja je prema već uhodanoj praksi u sporazumu s Gradskom općinom projektirala nove ulice (sjeverne dijelove Torbarove, Vinkovićeve, Gajdekove i Mesićeve), gdje je na cjenovno sada povoljnijim parcelama planirana gradnja 55 samostojećih, a češće dvojnih višestambenih kuća. Ovom su parcelacijom stambena naselja Šalate prodrla visoko na sjeverne padine, gotovo do spoja Mesićeve i Voćarske ulice, do zemljišta koja su do tada bila rezervirana za javnu svrhu – klinika i zavoda. Aksijalno komponirana paviljonska cjelina Nadbiskupskog dječjačkog sjemeništa

6
Švaba brijeg
i Karvenjak
na Šalati,
parcelacije novih
gradskih četvrti
obiteljskih kuća

Švaba>s Hill and
Karvenjak in
Šalata, parcel
regulation of new
city district of
family houses

(preuzeto iz /
source: *Zagreb
godine 1919-
1929. Izvještaj
gradskog
poglavarstva
1929.*)

7
Nove zadržne
kuće na Šalati
na „Parcelaciji
prebendarske
altarije sv.
Jakoba” na
Bijeničkoj cesti,
Zagreb, 1930.,
MGZ

New cooperative
housing in Šalata,
Bijenička Road,
Zagreb, 1930, MGZ

8
Detalj Nacrta
grada Zagreba,
sastavio Gradski
mjernički odsjek
1934./1935.,
izgrađen dio
Šalate zapadno
od klinika
te početak
regulacije dijela
istočno od
Voćarske ceste

Detail of the Map
of the City of
Zagreb, compiled
by the city
measurement
department
1934/1935, the
built-up part of
Šalata west of
the clinic and
beginning of
regulation of
the part east of
Voćarska road

s gimnazijom, sa suvremenim kabinetima i zvjezdarnicom koja nadvisuje sve ostale zgrade (kao simbolom ljudskog znanja), do tog je doba već bila izgrađena na velikom crkvenom zemljištu istočno od klinika na Voćarskoj cesti. Sklop dramatične arhitektonske izražajnosti, koji je projektirao mladi Juraj Neidhardt (1925. – 1929.), bio je znak da Šalata postaje orijentir u vizuri grada te da privlači druge važne javne sadržaje – obrazovne ustanove.²⁴

Nakon što su preko noći izgrađeni Karvenjak, Švaba i Gospodarski brijeg, sjeverno od sjemeništa a u osi zvjezdarnice, na „Parcelaciji prebendarske altarije sv. Jakoba” uz Bijeničku cestu, planira se 1930. i naselje tipskih kuća, kakvih do tada nije bilo na Šalati.²⁵ Odabrani tip dvojnih kuća (visokoprizemnih trosobnih s mansardom 88 m²), bio je omiljen u programu gradnje većih kolonija, no ovdje je ponovljen tek desetak puta. Projektant je Ante Grgić²⁶, a graditelj Mate Crnić, koji se već specijalizirao za gradnju tipskih naselja na istoku grada (Željeznička kolonija u Maksimiru)²⁷ (sl. 7). Budući da su se sjevernija zemljišta s obiju strana Vončinine ulice nastojala sačuvati za paviljone budućih klinika (još ranih 1920-ih na jugu Vončinine Viktor Kovačić radi idejni projekt vile Horvatić, a Hugo Ehrlich gradi vilu Janda na kbr. 16), gradnja stambenih naselja postepeno se usmjeravala na istočnije padine područja Sv. Rok, Laščina,

9

Dvorničičeva
ulica, Zagreb,
1929., MGZDvorničičeva
Street, Zagreb,
1929., MGZ

Rebar, Maksimir, Bukovac. Gradsko je poglavarstvo odjednom bilo zatrpano molbama za parceliranje, a naselja su nicala jedno za drugim. Godine 1927. odobrene su na sjednici Regulatornog odbora gradskog zastupstva: parcelacija Rebar (Petrova – Jordanovac – Bukovačka), za koju je zemljište gradska općina nabavila od tadašnjeg biskupa, i parcelacija Weissvogovog zemljišta (Petrova – Bukovačka), čime se dobilo šest puta veće područje za gradnju od zemljišta na Šalati, a kojeg je dio odmah namijenjen gradnji javnih sadržaja poput osnovne škole i kapelice. Cijene zemljišta bile su nešto skuplje uz Petrovu negoli na Bukovačkoj, u Maksimiru negoli na Šalati, jer su kod nje cijene bile formirane za „privilegirane gradske službenike”.²⁸ Prema onodobnom Građevinskom zakonu olakšice za „male stanove” odnosile su se na stanove u rijetko naseljenom naselju na najviše 100 m² površine. Kuće s takvim stanovima mogle su imati najviše prizemlje i mansardu ili kat, tj. najviše tri stana, što objašnjava koncepciju mnogih od sagrađenih kuća.

Što je središte grada više raslo, na popularnosti su dobivali zaštićeni stambeni kvartovi na brežuljima. Potragu za gradilištima i sve veći broj parcelacija inicirao je srednji stalež u potrazi za lokacijom na kojoj bi se mogle podići vlastite kuće – „posljednja riječ moderne arhitekture, pune svjetla, zraka i sunca, prostrane i udešene ne za oko već za život”.²⁹ I predjel Voćarska – Horvatovac parceliran je 1930. za moderno naselje vila i dvojnih obiteljskih kuća uz vijugave ulice (Babonićeva, Mikulićeva) s poprečnim spojnim stubama, kako je to uvijekbano pionirskim parcelacijama Šalate potkraj 1920-ih godina (sl. 8).

Graditelji stambene četvrti na Šalati

Prvi val izgradnje na Šalati odradili su građevinski inženjeri i ovlaštteni graditelji, a manje arhitekti. Šalata je građena simultano, individualnim kućama, u trenutku kad je Zagrebačka inženjerska komora brojila svega tridesetak arhitekata, ali preko 80 aktivnih građevinskih inženjera.³⁰ Uz to je Srednja tehnička škola generacijama već radila na školovanju ovlaštenih graditelja, koji su u nedostatku fakulteta do 1919., realizirali sve projekte i pred njih postavljene zadatke.

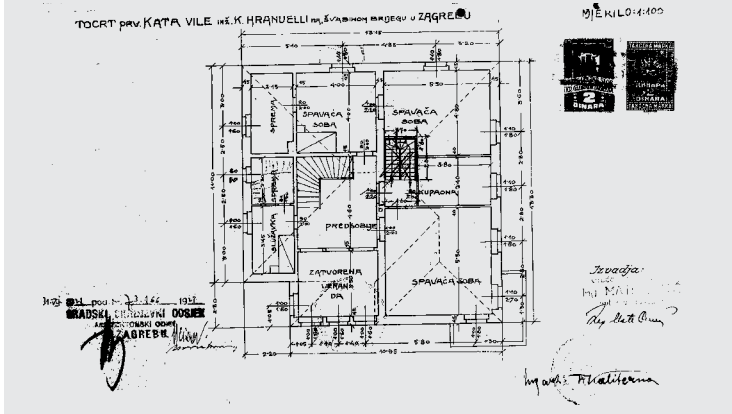
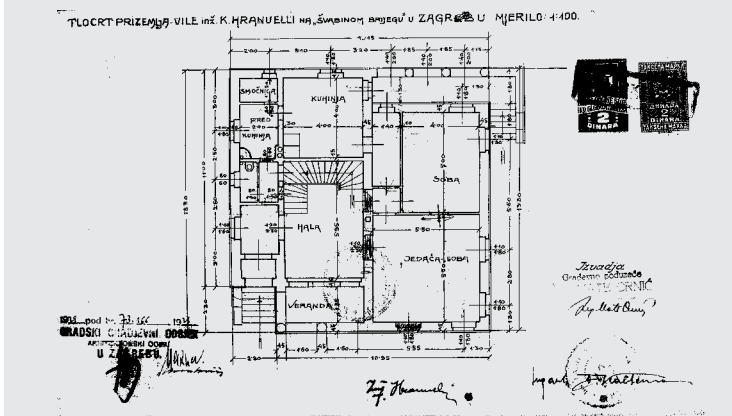
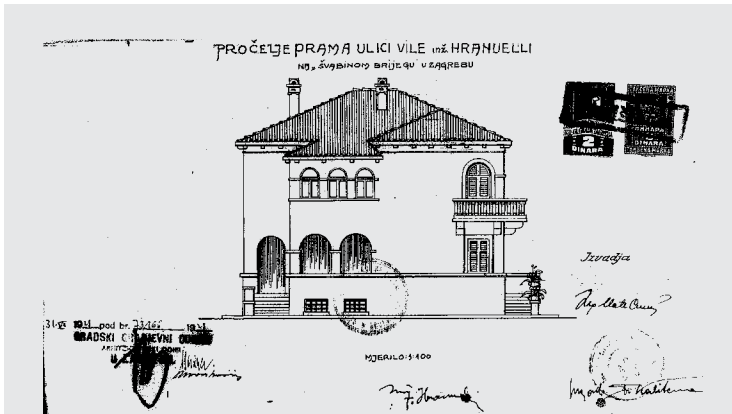
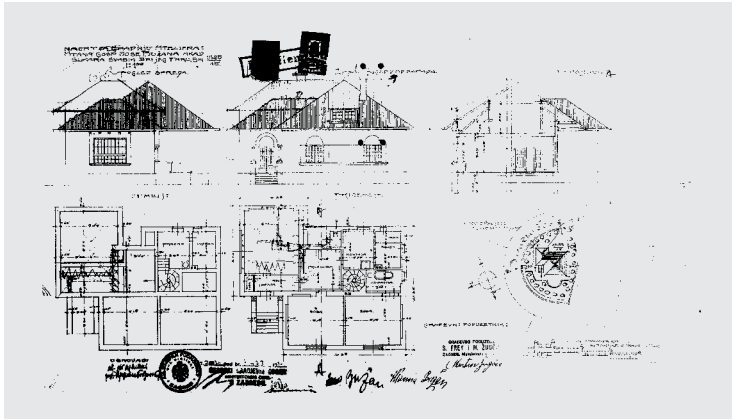
U reprezentativnoj Dvorničičevoj ulici većina kuća podignuta je 1928., a starije kuće uklopljene su u novu regulaciju. U gradnju su bili uključeni brojni inženjeri građevine: Dvorničičevu 3 za sebe je gradio Mate Crnić još 1923., a podigao je i susjednu

Dvorničičevu 5 (1928.); a tu su dalje: Antun Res (Dvorničičeva 6), Marin Bezić (kbr. 15), Josip Šilović (kbr. 25), Amadeo Carnelutti (nevelika vila Mandl, kbr. 16), kao i ovlaštteni graditelji: Pavao Blažeković (kbr. 4), Karlovčanin Pavao Košćević (kbr. 7), Oto Munder (kbr. 13), Stjepan Kundić (kbr. 14), Juraj Meniga (kbr. 17), Stjepan Sterle (kbr. 21), Budimpeštanac Josip Gereš (kbr. 22), i s velikim brojem kasnijih kuća na Šalati – Stanko Horvat (kbr. 24).³¹

Od arhitekata na Švabinom brijegu 1920-ih grade: Juraj Denzler, Stjepan Podhorsky, Pavao Jušić, Fabjan Kaliterna, Bruno Bauer, Ivo Marčelja, Aleksandar Freudenreich i Pavao Deutsch (Vinkovićeveva 9, 1928.) te drugi. Hrabriji projekti nekih od njih nažalost nisu izvedeni (vrijedan spomena je Moses Lorber, Dvorničičeva 31, 1929.), ali obrazovanje graditelja nije bilo presudno za izgled i kvalitetu prvogađenih kuća 1920-ih godina na Šalati (sl. 9).

Investitori kuća bili su više pozicionirani gradski činovnici, ali i inženjeri i liječnici (o čemu

10
Stjepan Podhorsky, Atelier i stan za akademskog slikara Josu Bužana, Dvorničićeva 18, Zagreb, 1927.

Stjepan Podhorsky, Atelier and apartment for academic painter Josu Bužan, Dvorničićeva Street 18, Zagreb, 1927

(Državni arhiv u Zagrebu / State Archive in Zagreb)

11
Fabjan Kaliterna, Vila inž. Hranuelli, Dvorničićeva 37, Zagreb, 1928., ulično pročelje, tlocrt prizemlja i prvog kata

Fabjan Kaliterna, Villa of the Eng. Hranuelli, Dvorničićeva Street 37, Zagreb, 1928, street facade, floor plan of the ground floor and the first floor

(Državni arhiv u Zagrebu / State Archive in Zagreb)

govore brojne titule doktora i inženjera na nacr-tima), poduzetnici i umjetnici. „Gradnju ateliera i stana” za tada popularnog slikara Josu Bužana projektirao je u Dvorničićevoj 18 secesijski modernist Stjepan Podhorsky (1927.), koji je u to vrijeme profesor spomenute Srednje tehničke škole. Bužan je dio generacije zagrebačkih slikara koji su pod utjecajem Vlahe Bukovca prihvatili svjetliju paletu i življe boje (obojuća će, Podhorsky i Bužan, izlagati na izložbi „Pola vijeka hrvatske umjetnosti” 1938.).³² Na zemljištu unutar snažnog zavoja Dvorničićeve Podhorsky radi neveliku visokoprizemnicu četverostrešnog krova iz čijeg četvrtastog tlocrta iskoračuje tijelo kutno smještenog ateljea s velikim prozorom (dimenzijama kao da mu je uzor bila Baranyaijeva vila Tišov na Pantovčaku, a prostornom dispozicijom Kaldina vila Šenoa u Nazorovoj). Bočno smješteno vanjsko stubište te glavno pročelje širine dviju osi otvora, koji se s otvorenim kopcima skladno uklapaju u žbukom naznačene šire okvire, elementi su koji će se ponavljati na brojnim kućama na Šalati (kuća je, nažalost, pregrađena 1960-ih godina) (sl. 10). U zaleđu Bužanova ateljea, vila ing. Košaka u Dvorničićevoj 20, praškog diplomanta arhitekta Pavla Jušića, ima sve karakteristike arhitekture 1920-ih građenih na Šalati: kvadratnog je tlocrta i snažnog četverostrešnog krova, posebno istaknutog *piano nobile* te orijentirana prema dolini brijega – zapadu. Na vrhu ulice nadomak okretištu ističe se vila dr. Hranuelli (kbr. 37), koju je gradio splitski arhitekt, također praški diplomac – Fabjan Kaliterna. Kao i drugi projektanti Šalate,

DPUH	Peristil 65/2022	217-231
12	13	14
Ivo Marčelja, Kuća dr. Tausani, Vramčeva 3, Zagreb	Stanko Horvat, Vila Manzoni, Vramčeva 20, Zagreb, 1929.	Bruno Bauer, Vila Visković, Dvorničićeva 39, Zagreb, 1929./1930.
Ivo Marčelja, Dr. Tausani House, Vramčeva Street 3, Zagreb	Stanko Horvat, Villa Manzoni, Vramčeva Street 20, Zagreb, 1929	Bruno Bauer, Villa Visković, Dvorničićeva Street 39, Zagreb, 1929/1930.
(foto / photo: Milan Drmić, 2002.)	(Državni arhiv u Zagrebu / State Archive in Zagreb)	(Državni arhiv u Zagrebu / State Archive in Zagreb)

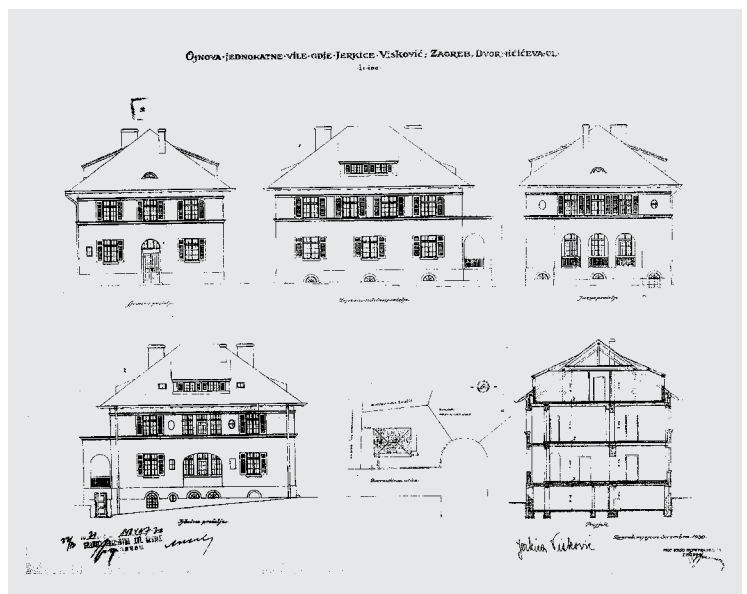
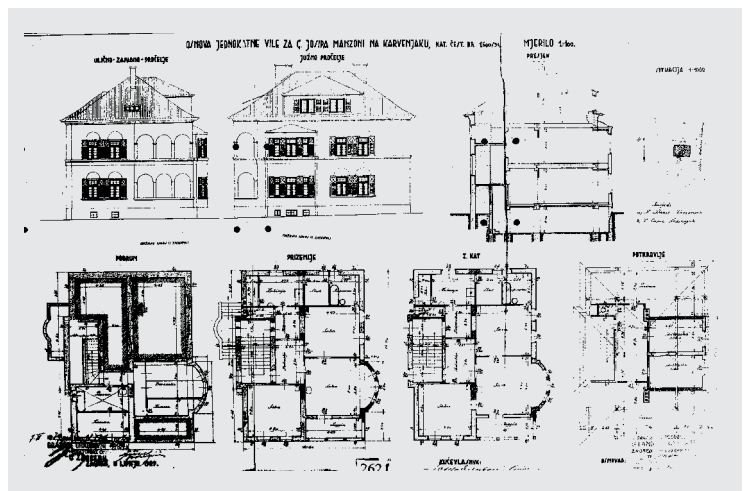
Darja Radović Mahečić Šalata u Zagrebu – vrtno stanovanje tranzicijskih 1920-ih

i Kaliterna ovdje još teži sintezi secesijske stilizacije i graditeljskog naslijeđa, prije negoli će se prikloniti funkcionalističkoj arhitekturi jednostavnih volumena u godinama koje slijede (sl. 11). I susjednu voluminoznu vilu Visković (kbr. 39) u linijama s prizvukom tradicije, gradi arhitekt Bruno Bauer, autor istodobnog Novinarskog doma u Zagrebu (1929./30.) (sl. 14).

Arhitekt Juraj Denzler, koji pripada generaciji arhitekata koja je stvorila hrvatsku modernu arhitekturu, vrlo je prisutan u ovom dijelu grada, gdje je 1920-ih podigao više zapaženih kuća (Ribnjak, Medveščak, Šalata...). Najistaknutija je palača Mikuličić, koju je 1924. podigao na trokutastom zemljištu pred kojim se račvaju Ulica Ribnjak i Zvonarnička. Položajem i tada novim spajanjem znakova na način potaknut secesijskom modernom, ostvario je jedinstvenu građevinu naglašene grafičke ljepote i pod neskrivenim utjecajem arhitekta Viktora Kovačića. Oslon na Kovačića pokazao je još i više dogradnjom prednjeg uličnog dijela na stariju kuću u Vinkovićevoj 15 (1928./30.), s lučnim prozorima kakve nalazimo na Kovačićevoj kući Lustig u Kumičićevoj ulici.

Na početku Dvorničićeva podiže jednokatnicu s dominantnim polukružnim rizalitom na glavnoj fasadi – vilu Andrić (Vinkovićevo 5, 1928.)³³, a na uglu prema Dvorničićevim stubama vilu Belavić (Dvorničićeva 8, 1928.)³⁴ Kako bi snažnije naglasio simetričnu kompoziciju glavnog pročelja, čija je odlika različit ritam otvora prizemne i zone prvog kata, ulaz u kuću smjestio je na bočnu stranu, što je često kod kuća na Šalati. U zoni prizemlja

ravnomjerno su raspoređena tri uspravna prozora uz ulicu, gdje su smješteni velika blagovaonica i susjedna radna soba, a na sredini prvoga kata dva su plitka konkavna rizalita s uskim prozorima odvojena plitkim lezenama, u kojima kao da ima utjecaja art-déco, a iza kojih se nalaze dvije glavne spavaće sobe.

Vila Rihtarić graditelja Ota Mundera u Dvorničićevoj 13, dobar je predstavnik tipične prostorne dispozicije prizemlja raskošnijih obiteljskih kuća. U središtu simetričnog prizemlja elegantan je ulazni hol („trjem”) sa stubištem. Međusobno povezane tri su sobe smještene uz ulicu, od kojih je naj-reprezentativnija srednja, naglašena zaobljenim rizalitom s prozorima kako bi se dodatno razlikovala od skromnijih okolnih kuća. Kuhinja s djevojačkom sobom i smočnicom gleda na stražnji vrt. Rane kuće Šalate odlikuju se bitno manjim proporcijama od kasnije građenih, kada su apetiti investitora narasli. Jednu od prvih kuća u Vramčevoj, na peterokutnoj parceli uz Ivekovićeve stube, projektirao je za sebe građevinski inženjer Gjuro Ehrlich, iz poznate zagrebačke graditeljske obitelji (kbr. 6, 1927.).³⁵ Riječ je o visokoprizemnici s mansardnim krovom, ukopanoj u strminu brijega, koja se pristupnom terasom i lukovima rastvorenom verandom otvara prema zapadnoj strani i parku.

Ivo Marčelja, bečki diplomant i profesor Srednje tehničke škole, jedan je od najtraženijih arhitekata na Šalati 1920-ih. Uvijek u potrazi za vizualnim skladom, mediteranski je vokabular vješto transportirao u neke od najelegantnijih kuća prvograđenih ulica Šalate.³⁶ Podigao je simetričnu vilu Tentor u Dvorničićevoj 23 i kuću dr. Tausanija s mansardnim nadvišnim tornjem u Vramčevoj 3 (obje 1928.) (sl. 12).

U istoj graditeljskoj sezoni 1928./1929. razvija i tip skromnijih dvojnih kuća koje će graditi u Dvorničićevoj (19 i 23) i Vramčevoj (19 i 23). Iza zrcalno simetričnog pročelja dvodomnice u Dvorničićevoj od 17 do 19, kriju se ipak dvojica zanimljivih autora. Uz Marčelju, drugu polovicu potpisuje Juraj Meniga, desna ruka u najzaposlenijem zagrebačkom arhitektonskom ateljeu tog doba, onom Huga Ehrlicha, uz kojeg je vodio brojne gradnje poslovnih i stambenih zgrada (poput Slavenske palače i bloka Nadarbine Zagrebačke nadbiskupije u Vlaškoj ulici)³⁷, a rijetko je samostalno projektirao ili potpisivao projekte, kao ovdje. Stil sličan Marčelji na Šalati razvija i mlađi graditelj Stanko Horvat i u prvom valu gradi vilu Manzoni u Vramčevoj

20 (1929.). S vremenom postaje mnogo smjeliji u dimenzijama i uspješno nastavlja graditi ovdje tijekom 1930-ih godina (Grškovića, Mesićeva, Alagovića, itd.) (sl. 13).

Obilježja kuća 1920-ih godina

Karakteristike stambenih naselja 1920-ih godina jesu zavojite ulice i *culs-de-sac* s ujednačenim gabaritima samostojećih i dvojnih kuća, što je dodatno pogodovalo brdovitoj rezidencijalnoj četvrti poput Šalate, u kojoj su i obavezni drvoredi zamijenjeni vrtnim zelenilom. Budući da je riječ o vrlo strmom terenu, nužni su bili potporni zidovi, pa projektanti nerijetko jedinstvenim oblikovnim jezikom rješavaju cijelu parcelu, od vrtnog portala i ogradnog zida do same kuće. Ponavljaju se bočno smještena prilazna stubišta, vestibuli, lođe terase rastvorene snažnim polukružnim lukovima. Tipična kuća 1920-ih ima elegantan ulazni hol primaću sobu u srcu doma. Reprezentativnije kuće nastoje se istaknuti rizalitom ili erkerom na glavnom pročelju na mjestu blagovaonice, jer dnevnih boravaka izrijeком još nema. Ukoliko je ima, radna soba smještena je uz njih, a uvijek blizu ulaza kako bi poslužila i kao kancelarija. Unutar komfornih kuća izbjegnuti su dugi hodnici, a za prostornu dispoziciju ključan je pretprostor ili hol. Kuhinja, čija se opremljenost snažno razvila, orijentirana je na stražnji vrt, zajedno sa smočnicom i „sobom za djevojku”, ali mnoge kuće već ih nemaju, jer posluga rjeđe stanuje s obitelji za koju radi negoli ranije. Kuće imaju najmanje tri spavaće sobe, od kojih su dvije veće, a smještene su na katu i u mansardi. Tekuća voda, struja i dobro opremljena kupaonica s kadom, svugdje su prisutni kao dosegnuti standard. U nekim slučajevima traži se već prostor i za garažiranje automobila. Šalata je donijela komforno stanovanje mnogim „modernim” obiteljima srednjeg staleža, koje u prosjeku imaju dvoje ili troje djece, a probudena je i šira svijest o tehnološkim promjenama, uređenju i opremanju interijera: kroz oglašavanje graditelja i obrtnika u novinama, ženske časopise, filmove prikazivane u kinu, prodajne kataloge i dr. Kuće 1920-ih valoriziraju ambijent u kojem su nastale. Prevladavaju one u karakterističnoj interpretaciji klasične tradicije s izvrsnim obrtničkim detaljima. Od formi kasne secesije i romantičarskog nastojanja da se stvori nacionalni graditeljski stil uporabom priobalnog arhitektonskog rječnika anakrone teške forme variraju, no mnoge od njih nisu bez stvaralačke osebnosti i snage. I

po programu kuće se razlikuju od obiteljskih (i do šesterosobnih), preko ekonomski isplativijih kuća s po stanom na svakoj etaži, do manjih dvojnih kuća s jedinstvenim pročeljima i skromnijim dvosobnim stanovima. Prema 1930-ima dominirat će soliterni blokovi kuća s više stanova, velikih formata i vješto razvedenih volumena sa zanimljivim detaljima.

U početku je bila zadana gradnja visokoprizemnica s mansardom, što je ubrzo radi ekonomske isplativosti izmijenjeno u kuće barem s jednim katom više. A, kako će od 1930-ih do danas apetiti investitora nezaustavljivo rasti (unatoč nekim izvrsnim interpolacijama 1930-ih i 1950-ih godina)³⁸ i Šalata će postati prostor tretiran kao roba „(...) ali s poštovanjem prema dobroj robi”, kako je 1980. napisala Željka Čorak.³⁹

Najvrjedniju nadogradnju i jedinu zgradu javne namjene četvrt je dočekala tek iza Drugog svjetskog rata. Na „sačuvanom” zemljištu sjeverno od Suhinove ulice, koja je svojedobno zaustavila gradnju poteza kuća, sagradit će se izuzetna modernistička zgrada Osnovne škole „Ivan Goran Kovačić” i Jezične gimnazije, arhitekta Božidara Rašice u Mesićevoj 35 (1953.), kojoj će gravitirati djeca ne samo Šalate, već i okolnih brežuljaka, a dvoje od njih te su uspomene nedavno objavili u svojim autobiografskim knjigama.⁴⁰ Glede stanovanja, na području istočno od Vončinine ulice, sagradit će se iza Drugog svjetskog rata za Zagreb inovativno stambeno naselje kuća u nizu – Voćarsko naselje.⁴¹

Epilog

Za razliku od urbanistički koherentnijih četvrti socijalnog stanovanja i tipskih naselja podignutih u međuratnom razdoblju, individualno građenim rezidencijalnim četvrtima poput Šalate, u kojima je „ekskluzivnost” ponuđena većem broju manjih korisnika po eksploatacijskom modelu novog društvenog ponašanja, nisu do sad valorizirana njihova posebna „tranzicijska” svojstva. Kolikogod da se Šalata potkraj 1920-ih brzo gradila i promovirala suvremeno obiteljsko stanovanje, nova generacija arhitekata promovirala je brže i glasnije načela funkcionalne moderne arhitekture. Dapače, ta je generacija upirala prstom u četvrti poput Šalate kad je htjela ukazati na „probleme suvremene arhitekture”.⁴² U ovom konkretnom slučaju, kritika postignutog na Šalati došla je u realizaciji „zagrebačkog Weissenhofs” (1931. – 1941.) – reprezentativne stambene

15

Medicinski fakultet na Šalati s Međubiskupijskim sjemeništem, Vramčevom lijevo i Novakovom ulicom desno dolje u prvom planu, Zagreb, foto: Milan Pavić, oko 1964./1965., MGZ

Faculty of Medicine in Šalata with Archiepiscopal Boys' Seminary, Vramčeva Street left and Novakova Street right down in the forefront, Zagreb, photo: Milan Pavić, c. 1964/1965, MGZ

16

Dvorničićeva ulica, Zagreb, foto: Vladimir Guteša, 1956., MGZ

Dvorničićeva Street, Zagreb, photo: Vladimir Guteša, 1956, MGZ

kolonije modernističkih kuća građenih od različitih arhitekata u drugoj vijugavoj ulici na Šalati – susjednoj Novakovoj⁴³ (sl. 15).

Od druge polovice 1920-ih godina postepeno se u Zagrebu oformila grupa naprednih arhitekata, sukladno europskima, čije se osnovne smjernice djelovanja referiraju na strukturalne promjene nastale u društvu, kao i na novonastale tehnološke i ekonomske okolnosti, a buduća im je zadaća bila određivanje osnovnih načela moderne arhitekture uz pomoć sustavnih istraživanja. O njihovim postignućima govore Iberova škola, djelovanje u grupi Zemlja i Radnoj grupi Zagreb, Planićeva knjiga *Problemi savremene arhitekture* u kojoj je 1932. objavljena Deklaracija iz La Sarraza, izravno sudjelovanje u CIAM-u – osobito prilozima usmjerenima na budućnost gradova, a najrječitije – samo arhitektonsko djelovanje.

Dvije godine nakon snažnog potresa koji je u ožujku 2020. pogodio Zagreb, gradska i državna uprava nisu uspjele organizirati sustavnu obnovu graditeljske baštine. Istovremeno, grad podalje od javnosti žurno mijenja svoje lice, a posebno u starijim rezidencijalnim četvrtima na brežuljkaštom sjeveru središta grada kakva je Šalata. Izvan fokusa javnosti, i u nedostatku zajedničke djelatne strategije obnove, stanari ovdje samostalno rješavaju probleme oštećenih kuća i stanova. Imaju li financijskih mogućnosti obnavljaju, no češće kapitaliziraju lokaciju. Prodajom, rušenjem i gradnjom zamjenskih novih bitno većih kuća dolazi do ubrzane transformacije nekoć pitomih rezidencijalnih četvrti, na kakve smo u proteklih stotinu godina navikli kao na ugodan zeleni okvir najužem središtu grada (sl. 16).

BILJEŠKE

- 1 Marina Bagarić, *Arhitekt Ignjat Fischer* (Zagreb: Meandar-media – Muzej za umjetnost i obrt, 2011.), 109-111, 383-384.
- 2 „The Ideal Community: alternatives to the industrial city,” u William J. R. Curtis, *Modern Architecture since 1900* (London: Phaidon, III. ed., 1996.), 241-255.
- 3 Greg Stevenson, *The 1930s Home* (Oxford: Shire Library, 2014.).
- 4 Marijan Matković, „Suvremeni Zagreb u brojevima,” u Marijan Stilinović, Franjo Buntak, Željko Hegedušić, Veljko Kauzlarić, Marijan Matković, Vilko Gliha-Selan, ur., *Zagreb* (Zagreb: Matica Hrvatska, 1961.), 53-55.
- 5 Stjepan Hribar, „Razvitak grada Zagreba 1919.-1929.,” u Rajko Kušević (ur.), *Jugoslavija na tehničkom polju 1919-1929.* (Zagreb, 1930.), 239-245.
- 6 Edo Schön, „O gradnji radničkih stanova,” *Tehnički list* 2-3 (1919.): 39-42.
- 7 Amadeo Carnelutti, „Problem novogradnja u velikim gradovima sa posebnim obzirom na grad Zagreb,” *Tehnički list* 2-3 (1919.): 122-123.
- 8 Lelja Dobronić, „Zagrebački ljetnikovci druge polovice devetnaestog stoljeća,” u *Iz starog i novog Zagreba* (Zagreb: Muzej grada Zagreba, 1963.), 143-175.
- 9 Mirna Meštrović, Mladen Obad Ščitaroci, „Zagrebački ljetnikovci – nastajanje i obilježja,” *Prostor* 1/47 (2014.): 3-13.
- 10 Darko Kahle, „Građevinski propisi grada Zagreba u razdoblju od 1850. do 1918. godine,” *Prostor* 2/28 (2004.): 203-215.
- 11 Tvrtke izvode parcelaciju i podnose je na odobrenje Gradskom poglavarstvu, kao što je to 1912. učinila poduzetnička tvrtka Sonnenberg, Eisenbart i Batušić. Poznat je i primjer kolonije tipskih dvojnih kuća koju je tvrtka Benedik i Baranyai između 1911. i 1912. podigla na Hercegovačkoj ulici.
- 12 Eugen Franković, „Pregled urbanističkog planiranja Zagreba i podbrežja Medvednice,” u Milan Prelog, ur., *Povijesni identitet sjevernog područja grada Zagreba – podbrežja Medvednice* (Zagreb, Urbanistički zavod grada Zagreba, 1980.), 32.
- 13 Nina Gazivoda, Marijana Sironić, „‘Osobni dosjei’ vile Frangeš i vile Peroš prije i nakon potresa 2020. u Zagrebu,” *Radovi IPU* 44/2 (2020.): 110-112.
- 14 Gazivoda i Sironić, „Vila Frangeš,” 113.
- 15 *Regulatorna osnova za gradilište i cestu za Zemaljsku bolnicu na Šalati*, Milan Lenuci, 1905. (Državni arhiv u Zagrebu, Zbirka regulacijskih planova).
- 16 *Nacrt grada Zagreba, Izdao i štampao Svjetlotiskarski zavod R. Mosinger d.d. Zagreb, Prilog k „Zagrebačkom adresaru” god. 1911.* (Državni arhiv u Zagrebu, Zbirka regulacijskih planova).
- 17 Ernest Weissmann, „Zakladna i klinička bolnica u Zagrebu ZKBZ 1931,” u Stjepan Planić, ur., *Problemi savremene arhitekture* (Zagreb: Jugoslavenska štampa d.d., 1932.), 28-36.; Darja Radović Mahečić, „Alvar Aalto – natječajni rad za bolnicu u Zagrebu (1930/31),” *Peristil* 38 (1995.): 139-144.; Darja Radović Mahečić, „Internacionalizacija hrvatske arhitektonske avangarde,” u Darja Radović Mahečić, ur., *Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih* (Zagreb: Školska knjiga – Institut za povijest umjetnosti, 2007.), 37-38.; Tamara Bjažić Klarin, „Medunarodni natječaj za Zakladnu bolnicu i klinike Medicinskog fakulteta u Zagrebu 1930.-1931. godine,” *Prostor* 44/2 (2012.): 283-294.
- 18 *Nacrt Zagreba sastavio: Za načelnikovanja arhitekta Vjekoslava Heinzela God. 1923. Gradski gradjevni odsjek Ing Vajda, 1923.* (Muzej grada Zagreba, Zbirka planova).
- 19 Snješka Knežević, „Lenucijeve avenije: nove prostorne osi Zagreba,” *Radovi IPU* 44/2 (2020.): 148.

- 20 „Zagreb gradi”, *Jutarnji list* (3. svibnja 1927.), 4.
- 21 Darja Radović Mahečić, *Socijalno stanovanje međuratnog Zagreba* (Zagreb: Horetzky, 2002.), 63–64.
- 22 Snješka Knežević, „Nadbiskupski / Langov trg: mijene i poništenja”, *Radovi IPU* 28 (2004.): 254.
- 23 *Nacrt ulične ograde i potpornog zida za g. Manzoni Josipa, Široki brijeg, Vramčeva ul. 20. Građevno poduzeće Stan-ko Horvat*, Ulica Antuna Vramca 20 (Zbirka građevinske dokumentacije, Državni arhiv u Zagrebu).
- 24 Nada Benić Hlebec, Darja Radović Mahečić, Maja Šah Radović, *Studija za proširenje zone zaštite povijesne urbane cjeline grada Zagreba* (Zagreb: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture, 1998.).
- 25 „Izgradnja novih vila na Prebendarovcu”, *Jutarnji list* (22. svibnja.1930.), 8.
- 26 Arhitekt Antun Grgić dio je prve generacije koja je 1923. diplomirala na Arhitektonskom odjelu Tehničke visoke škole u Zagrebu. Mladen Obad Šćitaroci, ur., *Sveučilište u Zagrebu – Arhitektonski fakultet 1919/1920 – 1999/2000 – osamdeset godina izobrazbe arhitekata u Hrvatskoj* (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Arhitektonski fakultet, 2000.), 313.
- 27 Darja Radović Mahečić, „Željeznička kolonija u Maksimiru u kontekstu radničkih naselja nastalih u Zagrebu između dva svjetska rata”, *Radovi IPU* 16 (1992.): 200–201.
- 28 *Skupštinski zapisnici, 1927.*, čl. 197 (Državni arhiv u Zagrebu), 95–96..
- 29 „Parcelacija predjela između Voćarske i Horvatovačke ceste”, *Jutarnji list* (30. ožujka 1930.), 11.
- 30 „Popis jugoslavenskih inženjera i arhitekata”, u Planić, *Problemi savremene arhitekture*, 65–66.
- 31 Božidar Širola, Branko Širola, ur., *Državna srednja tehnička škola u Zagrebu 1892–3 – 1932–3, Spomen-izvještaj o 40-godišnjici škole* (Zagreb: Državna srednja tehnička škola, 1933.), 67–80.
- 32 Tomislav Krizman, Ivo Šrepel, Dragutin Tadijanović, ur., *Pola vijeka hrvatske umjetnosti* (Zagreb: Dom likovnih umjetnosti, 1938./1939.), 165.
- 33 Aleksander Laslo, „Arhitektonski vodič. Individualno stanovanje u Zagrebu od 1900. do 1940. godine”, *Arhitektura* 186–187–188 (1983./1984.): 128.
- 34 Sena Sekulić Gvozdanović, *Arhitekt Juraj Denzler – monografija* (Zagreb: Družba Braća hrvatskog zmaj, 2000.), 70, 99.
- 35 *Osnova za prizemnu stambenu kuću sa mansardom gg. Gjure i Zore Ehrlich na parcelaciji Zadruga za izgradnju m. stanova, Ing. Đuro Ehrlich, građevinski inženjer*, Ulica Antuna Vramca 6 (Zbirka građevinske dokumentacije, Državni arhiv u Zagrebu).
- 36 Darja Radović Mahečić, „Kako je Ivo Marčelja ‘prvi moderni arhitekt iz Istre’ gradio međuratni Zagreb?”, *Peristil* 62 (2019.): 53. <https://doi.org/10.17685/Peristil.62.3>
- 37 Anamarija Topić, „Palača Slavenske banke u Vlaškoj ulici u Zagrebu”, *Peristil* 63 (2020.): 179. <https://doi.org/10.17685/Peristil.63.11>
- 38 Spomenimo tek neke: vila Deutsch, Vončinina 20, Frane Cota, 1937.; poluugrađena stambena zgrada Kranjčec, Gajdekova 16, Vladimir Šterk, 1937.; poluugrađena stambena zgrada Beck, Vinkovićeve 8, Slavko Löwy, 1937.; vila Schwarz, Torbarova 11, Marjan Haberle i Hinko Bauer, 1938. ili kuća s velikim stanom za znanstvenog radnika, Weberova 7, Kazimir Ostrogović, 1956.
- 39 Željka Čorak, „Prostorna analiza mogućnosti i zaštita”, u Milan Prelog, ur., *Povijesni identitet sjevernog područja grada Zagreba – podbrežja Medvednice* (Zagreb: Urbanistički zavod grada Zagreba, 1980.), 54.
- 40 Zoran Ferić, *Putujuće kazalište* (Zagreb: VBZ – Znanje, 2020.); Mira Furlan, *Voli me više od svega na svijetu* (Zagreb: Fraktura, 2021.).
- 41 Ivan Mlinar, Jesenko Horvat, „Urbanističko-arhitektonska obilježja Voćarskog naselja u Zagrebu”, *Prostor* 1/35 (2008.): 108–114.
- 42 Planić, *Problemi savremene arhitekture*, II. dio, 15.
- 43 Radovan Ivančević, „Novakova ulica – zagrebački Weissenhof”, *Čovjek i prostor* 10/403 (1986.): 6–26.

REFERENCES

- Bagarić, Marina. *Arhitekt Ignjat Fischer*. Zagreb: Meandarmedia – Muzej za umjetnost i obrt, 2011.
- Benić Hlebec, Nada, Darja Radović Mahečić and Maja Šah Radović. *Studija za proširenje zone zaštite povijesne urbane cjeline grada Zagreba*. Zagreb: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture, 1998.
- Bjažić Klarin, Tamara. "Međunarodni natječaj za Zakladnu bolnicu i klinike Medicinskog fakulteta u Zagrebu 1930.–1931. Godine." *Prostor* 44/2 (2012): 283–294.
- Carnelutti, Amadeo. "Problem novogradnja u velikim gradovima sa posebnim obzirom na grad Zagreb." *Tehnički list* 2–3 (1919): 122–123.
- Curtis, William J.R. "The Ideal Community: alternatives to the industrial city." In William J. R. Curtis, *Modern Architecture since 1900*, 241–255, III edition. London: Phaidon, 1996.
- Čorak, Željka. "Prostorna analiza mogućnosti i zaštita." In *Povijesni identitet sjevernog područja grada Zagreba – podbrežja Medvednice*, edited by Milan Prelog, 50–64. Zagreb, Urbanistički zavod grada Zagreba, 1980.
- Dobronić, Lelja. "Zagrebački ljetnikovci druge polovice devetnaestog stoljeća." In *Iz starog i novog Zagreba*, 143–175. Zagreb: Muzej grada Zagreba, 1963.
- Ferić, Zoran. *Putujuće kazalište*. Zagreb: VBZ – Znanje, 2020.
- Franković, Eugen. "Pregled urbanističkog planiranja Zagreba i podbrežja Medvednice." In *Povijesni identitet sjevernog područja grada Zagreba – podbrežja Medvednice*, edited by Milan Prelog, 21–50. Zagreb, Urbanistički zavod grada Zagreba, 1980.
- Furlan, Mira. *Voli me više od svega na svijetu*. Zagreb: Fraktura, 2021.
- Gazivoda, Nina and Marijana Sironić. "'Osobni dosjei' vile Frangeš i vile Peroš prije i nakon potresa 2020. u Zagrebu." *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 44/2 (2020): 103–124.
- Hribar, Stjepan. "Razvitak grada Zagreba 1919.–1929." In *Jugoslavija na tehničkom polju 1919–1929*, edited by Rajko Kušević, 239–245. Zagreb, 1930.
- Ivančević, Radovan. "Novakova ulica – zagrebački Weissenhof." *Čovjek i prostor* 10/403 (1986.): 6–26.
- Kahle, Darko. "Građevinski propisi grada Zagreba u razdoblju od 1850. do 1918. Godine." *Prostor* 2/28 (2004): 203–215.
- Knežević, Snješka. "Lenucijeve avenije: nove prostorne osi Zagreba." *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 44/2 (2020): 143–160.
- Knežević, Snješka. "Nadbiskupski / Langov trg: mijene i poništenja." *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 28 (2004): 250–269.
- Krizman, Tomislav, Ivo Šrepel and Dragutin Tadijanović, ed. *Pola vijeka hrvatske umjetnosti*. Zagreb: Dom likovnih umjetnosti, 1938/1939.
- Laslo, Aleksander. "Arhitektonski vodič. Individualno stanovanje u Zagrebu od 1900. do 1940. Godine." *Arhitektura* 186–187–188 (1983/1984.): 128.

- Matković, Marijan. "Suvremeni Zagreb u brojevima." In *Zagreb*, edited by Marijan Stilinović, Franjo Buntak, Željko Hegedušić, Veljko Kauzlarić, Marijan Matković, Vilko Gliha-Selan, 53–55. Zagreb, Matica Hrvatska, 1961.
- Meštrović, Mirna and Mladen Obad Šćitaroci. "Zagrebački ljetnikovci – nastajanje i obilježja." *Prostor* 1/47 (2014): 3–13.
- Mlinar, Ivan and Jesenko Horvat. "Urbanističko–arhitektonska obilježja Voćarskog naselja u Zagrebu." *Prostor* 1/35 (2008): 108–114.
- Obad Šćitaroci, Mladen, ed. *Sveučilište u Zagrebu – Arhitektonski fakultet 1919/1920 – 1999/2000 – osamdeset godina izobrazbe arhitekata u Hrvatskoj*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Arhitektonski fakultet, 2000.
- Planić, Stjepan, ed. *Problemi savremene arhitekture*. Zagreb: Jugoslavenske štampe d.d., 1932.
- Radović Mahečić, Darja. "Alvar Aalto – natječajni rad za bolnicu u Zagrebu (1930/31)." *Peristil* 38 (1995.): 139–144.
- Radović Mahečić, Darja. "Internacionalizacija hrvatske arhitektonske avangarde." In *Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930–ih*, edited by Darja Radović Mahečić, 33–53. Zagreb: Školska knjiga – Institut za povijest umjetnosti, 2007.
- Radović Mahečić, Darja. *Socijalno stanovanje međuratnog Zagreba*. Zagreb: Horetzky, 2002.
- Radović Mahečić, Darja. "Željeznička kolonija u Maksimiru u kontekstu radničkih naselja nastalih u Zagrebu između dva svjetska rata." *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 16 (1992): 199–215.
- Radović Mahečić, Darja. "Kako je Ivo Marčelja 'prvi moderni arhitekt iz Istre' gradio međuratni Zagreb?" *Peristil* 62 (2019): 41–56. <https://doi.org/10.17685/Peristil.62.3>
- Schön, Edo. "O gradnji radničkih stanova." *Tehnički list* 2–3 (1919): 39–42.
- Sekulić Gvozdanović, Sena. *Arhitekt Juraj Denzler – monografija*. Zagreb: Družba "Braća hrvatskog zmaja", 2000.
- Stevenson, Greg. *The 1930s Home*. Oxford: Shire Library, 2014.
- Širola, Božidar and Branko Širola, ed. *Državna srednja tehnička škola u Zagrebu 1892–3 – 1932–3, Spomen–izvještaj o 40–godišnjici škole*. Zagreb: Državna srednja tehnička škola, 1933.
- Topić, Anamarija. "Palača Slavenske banke u Vlaškoj ulici u Zagrebu." *Peristil* 63 (2020): 167–181. <https://doi.org/10.17685/Peristil.63.11>
- Weissmann, Ernest. "Zakladna i klinička bolnica u Zagrebu ZKBZ 1931." In *Problemi savremene arhitekture*, edited by Stjepan Planić, 28–36. Zagreb: Jugoslavenska štampa d.d., 1932.
- (–). "Zagreb gradi." *Jutarnji list*, 3 May 1927.
- (–). "Parcelacija predjela između Voćarske i Horvatovačke ceste." *Jutarnji list*, 30 May 1930.
- (–). "Izgradnja novih vila na Prebendarovcu." *Jutarnji list*, 22 May 1930.

SUMMARY

Šalata Neighborhood in Zagreb
– Garden Housing in the Transitional 1920s

Šalata in Zagreb is an example of an upper-middle-class garden residential district built in the 1920s. It is characterized by winding streets and *cul-de-sacs* with uniform dimensions of detached and semi-detached houses. The article interprets its urban and architectural development using the method of analysis and interpretation of primary and secondary sources and fieldwork. It also places the valorization in the context of the construction of Zagreb between the two world wars and the reconstruction after earthquakes in 2020. Until the 1920s, Šalata was a steep rural area covered with vineyards. However, it offered views of the most important city landmarks – the Zagreb cathedral and the Upper Town. The residential district built in the 1920s is located west of the dominant clinics of the Faculty of Medicine. It was created as part of the development plans for the southern slopes of Medvednica mountain, which were intensively built after the First World War. In just a few years, Šalata became a garden suburb close to the city center – a residential district with housing quality factors created by the regulation and planning of infrastructure, traffic, and greenery. In terms of features, it has approached the status traditionally enjoyed by summer residence areas. As much as Šalata promoted modern family housing at the end of the 1920s, its architecture is just a transition from 19th-century architectural tradition and that from the turn of the century to modernism of the 1930s. The new generation of architects who promoted principles of functional modern architecture pointed out neighborhoods like Šalata when they wanted to point out "problems of contemporary architecture". Criticism of what was achieved in Šalata came in realization of a cluster of modernist houses in another winding street on Šalata, Novakova Street – "Zagreb Weissenhof" (1931–1941).

Translation provided by the author.

Dr. sc. DARJA RADOVIĆ MAHEČIĆ, povjesničarka umjetnosti, studirala i živi u Zagrebu i Ženevi. Radi od 1985.; 1990. – 2008. u Institutu za povijest umjetnosti (zvanje znanstvenog savjetnika 2008.), od 2002. vanjski suradnik Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža, 2014. – 2017. English Heritage u Londonu. Istraživački interes: urbanizam i arhitektura 19. – 21. stoljeća; Zagreb, međuratno razdoblje, opusi arhitekata 20. stoljeća.

DARJA RADOVIĆ MAHEČIĆ, PhD, art historian, studied and lives in Zagreb and Geneva. She has been working since 1985; 1990–2008 Institute of Art History in Zagreb (scientific advisor in 2008). Since 2002, she has been an external associate of the Miroslav Krleža Lexicographic Institute, and from 2014 to 2017, she worked at English Heritage in London. Her research interests include urbanism and architecture of the 19th–21st centuries, Zagreb, interwar period, and works of architects of the 20th century.